

Postvæsenets start i Thisted Amt

POUL PEDERSEN, THISTED

Den 24. december 1624 oprettedes det danske postvæsen ved Chr. IV's "Forordning om Post-Budde".

Før den tid havde man naturligvis kendt til breve og brevude, men det var første gang, man i Danmark fik en offentlig postbefordring med faste ruter og faste tider samt faste forbindelser til udlandet (Tyskland, Norge og Sverige). Før den tid havde kongen, adelen og gejstligheden gjort brug af private bude, mens andre havde benyttet et offentlig postvæsen, som alle i princippet kunne benytte. I 1624 var langt størsteparten af befolkningen analfabeter, de fleste boede i landsbyer uden behov for skriftlig forbindelse med omverdenen, så det har været de socialt bedrestillede, der virkelig har haft glæde af det nye postvæsen.

Hovedruten gik fra København over Odense til Kolding. Fra Kolding var der sydpå forbindelse til Hamburg, nordpå dels over Århus til Randers, dels over Viborg til Aalborg og vestpå til Ribe. Man skelnede mellem kørende og gående post. Al post nordpå fra Kolding var gående. Bemærk, at ikke en eneste vestjysk by er nævnt; ej heller den del af Danmark, der ligger nord for Limfjorden.

Thisted kom altså ikke med i denne nyordning.

Der skulle gå 70 år, før Thisted fik muligheden for at få glæde af det nye postvæsen. I 1694 kom en ny postordning, og her oprettedes en såkaldt "bipost ved gående bud" mellem Viborg og Thisted over Skive og Nykøbing. Selv om ordningen trådte i kraft i 1694, skulle der gå andre 70 år, før den fungerede tilfredsstillende. I perioden 1722-35 forsøgte man at føre posten igennem fra Viborg til de tre nævnte købstæder - ja, man oprettede sågar postkontorer i alle tre byer. Byerne betalte ikke, og ruten nedlagdes - dvs. at postmesteren i Viborg overtog den mod at betale 60 rdl. til postkassen. Det var så op til ham at få ruten til at fungere - og evt. give overskud.

Først fra 1760 blev der regelmæssig postgang to gange om ugen fra Viborg mod, at Thisted, Viborg og Skive årligt svarede 60 rdl. til postkassen - og denne gang lykkedes det at finde tilstrækkeligt mange interesserede borgere, så nu blev pengene betalt.

Dagvognen til Aalborg. Akvarel af Thisted o. 1850.
Kunstner ukendt. Thisted Museum, mus. nr. THY2166X3.

Således gik der altså 136 år - fra 1624-1760 - inden Thisted fik offentlig, regelmæssig forbindelse med omverdenen.

Men det var kun Thisted by! Ville omegnen være interesseret i en forbindelse, der rakte ud over lokalsamfundet? Arkivmateriale på landsarkivet i Viborg viser, at driftige amtmænd i perioden fra o. 1750 til o. 1820 har slidt bravt for at få oprettet lokale postruter. Der er bevaret en kolossal korrespondance, der viser, hvor svært det kan være at indføre noget nyt, måske fordi det kun havde betydning for et fåtal af befolkningen. Begrebet "solidarisk betaling" var ukendt på det tidspunkt, så amtmanden sendte lister ud til mennesker, som han troede ville være interesserede, så de kunne tegne sig for et fast årligt beløb for at komme med i ordningen. Var interessen stor nok, kunne man oprette et lokalt postvæsen.

Det viste sig svært at skaffe tilstrækkelig tilslutning. Når de udsendte lister kom tilbage, viste det sig, at nogle ikke ville betale overhovedet, andre ville ikke betale så meget, som amtmanden havde forestillet sig, og atter andre syntes, det var en glimrende idé og var vildt begejstrede. Det kunne altså ikke i første omgang lade sig gøre pga. manglende interesse. Herunder gengives et brev udsendt til de formodet interesserede. Brevet gengives stort set i sin helhed, men med nutidig retskrivning:

Fra næstkommende 1. maj 1798 antages Christian Munch til som postekspres at gå mellem Thisted og Refshæred 2 gange om ugen, og det på følgende vilkår:

1. Postekspresen skal afgå fra Thisted postekspeditionens kontor om sommeren, eller fra 1. maj til 1. oktober, 2 timer efter at Viborg post er ankommen og om vinteren eller fra 1. oktober til 1. maj hver mandag og fredag morgen senest kl. 7, og skal han fra Thisted passere vejen over Nordentoft Bro igennem Skjoldborg, Hassing, Koldby omkring Schiøthuset, igennem Villerslev til Vestergård i Visby, derfra til Bobbel og Vestervig, hvorfra han skal følge landevejen omkring Velegård, igennem Hassing omkring Schiøthuset igennem Koldby og Skjoldborg lige til Thisted.

2. På efterskrevne steder skal postekspresen i særdeleshed være forpligtiget til at aflægge og modtage aviser, breve og brevpakker til vedkommende, nemlig:

- I Skjoldborg Præstegård.
- I Hassing hos Anders Skadkiær.
- I Koldbygård.
- I Schiøthuset.
- I Villerslev hos sognefogeden Mouritz Douer.
- I Vestergård i Visby.
- I Visby Præstegård.
- Bobbel.
- På Vestervig Kloster.
- I Vestervig Præstegård.
- Velegård.
- I Hassing hos provst Bøst og Peter Vindelboe.

(Det var altså de 13 steder, postekspresen aflagde og modtog post. På listen over potentielle bidragsdere er opført yderligere 11, som så selv måtte hente og bringe evt. post på/til nærmeste poststop. Det var især blandt sidstnævnte, der jo boede uden for ruten, de uvillige betalere fandtes).

3. På postekspressens retur fra Vestervig til Thisted må han om sommeren afgå fra Vestervig før hver mandag og fredag formiddag kl. 8, fra Hassing kl. 9, fra Schiøthuuset kl. 10, fra Koldbygård kl. 10½ og fra Skjoldborg Præstegård før kl. 12 middag. Om vinteren bestemmes tiden derimod således: at postekspresen så må afgå fra Vestervig, før hver tirsdag og lørdag formiddag kl. 8, fra Hassing kl. 10, fra Schiøthuuset kl. 11, fra Koldbygård kl. 11½ og fra Skjoldborg Præstegård kl. 1 eftermiddag.

4. På det at den tilbørlige orden hermed kan vorde iagttaget medgives postekspresen hver gang en timeseddel fra postekspeditionen i Thisted, hvilket påtegnes i Skjoldborg Præstegård, i Vestergård i Visby og af hr. provst Vinding i Vestervig og hr. provst Bøst i Hassing.

5. Postekspresen antages af amtmanden og tillægges årlig 44 rdl. i løn og 6 rdl. til en kiol, tilsammen 50 rdl. - siger halvtredsindstve rigsdaler - som udbetales 14 dage efter hvert års udgang og udredes således:

Den kgl. kasse betaler 25 rdl.

Amtmanden for sine private breve 1,3 rdl.

og så ellers en række af provster, præster, herremænd, sognefogeder og andre interesserede, der alle bliver pålagt i eller 1,3 rdl. Når alle disse småbeløb lægges sammen, giver det 54 rdl. - og brevet fortsætter:

De overskydende 4 rdl. tillægges postekspeditionen i Thisted for hans ulejlighed såvel med at skrive timesedlerne, indføre foranstående rapporterede beløb - og igen udbetale postekspresen sin løn, som og for at indskrive i en bog alle de breve, som sendes med postekspresen, hvilken bog postekspresen hver gang skal have med sig til forevisning, når forlanges.

6. Imod denne løn skal postekspresen være pligtig til at føre alle breve og brevpakker under 1 p. vægt, samt aviser og andre med posten fra Viborg ankomne sager med hvad navn nævnes kan, som til nogen af forbemeldte herrer, deres hustruer, børn eller tjenestefolk ere accepterede

7. Da denne postekspres alene antages for at befordre breve, som angår den kongelige tjeneste såvel som aviser, private breve og pakker til og fra de herrer, som concurrerer til hans årlige løn, så forstår det sig selv, at han ej er pligtig at modtage breve og aviser fra eller til personer, som ingen del har i denne indretning.

9. De som efter § 5 concurrerer til postekspresens løn og bor afsides fra postruten, ville behage at underrette postekspeditøren i Thisted om på hvilket af de i § 2 benævnte steder enhver især måtte ønske sine breve og aviser aflagte.

10. På det, at enhver af de respektive herrer, som tager del i denne postindretning kan være forsikret om, at postekspresen skal aflægge gode råd og rigtighed for de medforsendte penge og andre sager, skal have løn som han ej af postekspeditøren må udbetales forfaldstiden, være til sikkerhed derfor, dog så at al klage i den anseende må stå til amtmanden inden den 1. måned fra den tid, postekspresen har modtaget det, som han sigtes for.

11. Postekspresen bevarer posthorn og skilt, hvortil han bliver ansvarlig eller og betaler dets værdi med 4 rdl.

Thisted Amtshuus den 30. april 1798.

Ferslev.

Ligelydende haver jeg modtaget og skal holde mig dette strixte efterrettelig, og da jeg tillige har modtaget en kiol, en hat og et bælte, tilstår jeg hermed, at om jeg skulle forlade postekspresens tjeneste efter mindre end et år, eller og et års forløb, da skal jeg fra mig bevare alt det modtagne, ligesom jeg ej heller i så fald kan gøre pretention på de 6 rdl., som er tillagt mig til en kiol.

Thisted den 5. maj 1798.

C. Munch.

Dette brev sendtes rundt til de formodet interesserede sammen med en følgeskrivelse, hvis indhold kort kan resumeres således:

Efter nogle års korrespondance med de kongelige collegier om et postvæsens indretning her i amtet har det endelig behaget Hans kongelige Majestæt den 17. januar 1798 at bevilge 45 rdl. årligt dertil mod, at amtmanden med kvitteringer godtgør pengenes anvendelse.

Desuden forklarer amtmanden direkte: "Jeg har så vidt muligt, og efter min kundskab om stedernes beliggenhed, affattet indlagte udkast, og skønt man ej, i slige tilfælde, så nøje kan rapportere bidraget til postekspresens løn, i forhold til enhver af de respektive herrers korrespondance, og deres afstand til postturen, så vil jeg dog være overbevist om, at enhver behagelig indser: at den posttur, jeg her har foreslået, nogen sinde skal komme i stand, må vi ikke, som jeg håber, blive uenige".

Det drejer sig altså om to postekspreser - en mod syd og en mod øst. Ruten for den sydlige er her nøje beskrevet. Mod øst er ruten foreslået således; fra Thisted gennem Østerild og Tømmerby til Selberggård, derfra til Kierup Præstegård, gennem Klim til Gøttrup, Kettrup, Ågård og Fjerritslev, på tilbagevejen følges landevejen til Klim, omkring Bjergets Mølle over Østerild tilbage til Thisted.

De 45 rdl., som den kongelige kasse bidrager med, fordeltes med 25 til den sydlige og 20 til den østlige postrute.

Med privat bud sendtes disse breve til høring på de to kommende postruter, og i løbet af juni måned kom de tilbage med kommentarer fra de involverede. Alle var villige til at betale, men mange havde personlige ønsker og kommentarer. Således skriver Peder Schibsted til Schibstedgård: "Skønt min korrespondance er liden og ubetydelig betaler jeg dog gerne den ansatte 1 rdl. årlig til en så vigtig foranstaltning fremme".

Sognepræsten, hr. Vilfe i Sønberg, kommenterer: "Endskønt jeg ingen fordel har af denne indretning, da jeg har poststation på Schibstedgård, contribuerer jeg dog med fornøjelse 1 rdl. årligen. Dog var det at ønske, at posten 1 gang om ugen måtte tage turen ind på Thyholm.

Den eneste, der modsætter sig, er hr. Breinholt til Hindsels. Han argumenterer, at han har mere end 2 mil til nærmeste postindleveringssted, så den rute har han ingen synderlig nytte af. Desuden betaler han i forvejen til en postekspres fra Holstebro. "Dog contribuerer jeg for dette år, men forbinder mig ej dertil for længere tid".

Det blev altså ikke før 1798, der blev oprettet et lokalt postvæsen i Thisted-området, selv om muligheden forelå med den nye postordning af 1694. Det var dog ikke skiftende amtmænds skyld. Mange forsøg blev gjort, men hver gang var der en del, der ikke ville contribuere. I begyndelsen af 1700-tallet var der blandt det gode

borgerskab i Thisted ingen synderlig interesse for en postforbindelse til Viborg - og dermed mulighed for forbindelser til andre dele af landet og udlandet. En anselig bunke breve og lister med navne på borgere, der kunne tænkes at ville contribuere, har et omslag, hvorpå der står: *"Foregieves correspondance angaaende postexpresserne i Thisted Amt"*. Disse breve viser, hvor ihærdigt embedsmændene har arbejdet for at oprette postruter, men selve borgerskabet udviste for lidt interesse og ville ikke betale.

I 1798 lykkedes det altså, men den første snes år var der vanskeligheder med betalingen. I begyndelsen af 1800-tallet bevirkede krigen med Sverige og England, at postforbindelsen til Norge gennem Sverige blev afbrudt.

Den flyttedes i stedet for til Fladstrand (Frederikshavn), men ofte måtte postfartøjerne til Norge søge land på den jyske vestkyst. Forbindelsen til Norge kom derfor til at gå over Thisted, hvor der oprettedes et ekspeditionskontor for Norges-post. Ved fredsslutningen mellem Danmark og Sverige den 10. december 1809 blev der igen fri passage for post til Norge gennem Sverige, og kontoret i Thisted blev nedlagt - men måske havde det givet postvæsenet det lille skub, der var så hårdt brug for.

Således startede postvæsenet i Thisted Amt og i Thisted-området længe, længe efter, at det var udbygget i det østlige Danmark.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 1988, side 16-20).